

ICN-Informatie
 Nummer 8, maart 2002
 Verschijnt onregelmatig

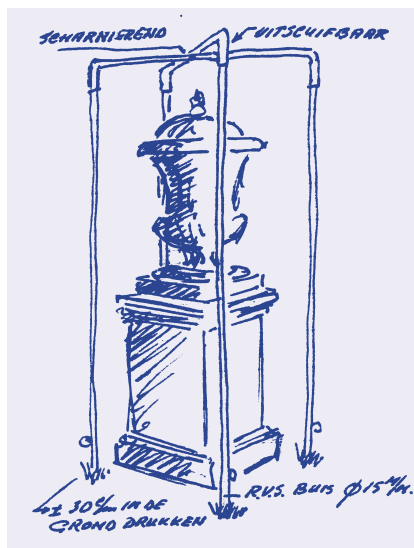
Redactiesecretariaat:
 Afdeling Cultuurbeheer &
 Passieve conservering
 Postbus 76709
 1070 KA Amsterdam
 T 020 305 46 18
 F 020 305 46 33
 E reate.van.leijen@icn.nl

© 2002 Instituut Collectie Nederland (ICN).
 Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uit-
 gave mag worden vermenigvuldigd, opgesla-
 gen in een geautomatiseerd gegevensbestand,
 of openbaar gemaakt, in enige vorm of op
 enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch,
 door fotokopieën, opnamen of enige andere
 manier, zonder voorafgaande toestemming
 van het ICN. Het ICN kan niet verantwoorde-
 lijk worden gesteld voor schade veroorzaakt
 door het toepassen van de beschreven metho-
 den en/of materialen.

Druk drukkerij Mart.Spruijt bv, Amsterdam

Issn 1566-760x

Omgaan met objecten in tuinen en parken

De beste oplossing om een object te beschermen is een eenvoudig frame van RVS-buizen. (tekening Gerard Overeem, RDMZ)

Inleiding

Beelden, vazen en ornamenten in de buitenlucht hebben veel te verduren. Regen en vorst hebben vrij spel en vuil en bladeren hechten zich gemakkelijk vast.

Elk materiaal kent zijn eigen problemen. Marmer bijvoorbeeld is niet goed bestand tegen het Nederlandse klimaat. Het oppervlak van marmeren beelden verliest hier in de buitenlucht snel de typerende gladheid. Het object binnen plaatsen is voor dit materiaal de enige aanbeveling. Beelden van lood hebben vaak ter versteviging een binnenwerk van ijzer. IJzer gaat na verloop van tijd roesten. Een ingrijpende restauratie is dan de enige oplossing. Alleen wanneer het ijzer van tevoren afdoende is behandeld tegen roest, is dit te voorkomen. Voor het herstel van schade aan beelden is het raadplegen van een deskundige vrijwel altijd noodzakelijk. Om schade te voorkomen kunt u gelukkig zelf wel veel doen.

In dit informatieblad – dat speciaal bestemd is voor beheerders van tuinen en parken en voor hoveniers – staan tips en aanbevelingen voor het voorkomen van verval en schade en het schoonmaken van stenen en metalen beelden in tuinen en parken.

Bezint eer ge begint

Voor elke handeling is het van belang zich af te vragen of deze noodzakelijk is en wat de gevolgen kunnen zijn. Het beperkt ontdoen van algen is bijvoorbeeld voldoende voor het tegengaan van verval en voorkomt dat het object een ‘gelikt’ – al te schoon – uiterlijk krijgt. Een dergelijke reiniging zal wel regelmatig uitgevoerd moeten worden.

Delen die uitsteken

Til vazen en potten niet op aan de handvatten en pak beelden niet vast aan uitstekende delen. Delen die uitsteken, zijn het meest kwetsbaar. Ze lopen het grootste risico af te breken. Op deze plaatsen blijven ook bladeren en regenwater liggen waardoor een voedingsbodem ontstaat voor algen en mos. Algen en mos houden vocht vast. Hierdoor kunnen uitstekende delen in de winter gemakkelijk kapotvriezen.

Bewerkte uitstekende delen zijn extra kwetsbaar omdat ze het bovendien zwaar te verduren hebben gehad tijdens het beeldhouwproces.

Tentje

Voor de winter geldt slechts één belangrijk advies: plaats vanaf half november een bedekking over het object zodat het droog blijft. Dit voorkomt kapotvriezen.

Denk bij het maken van een dergelijke bescherming wel aan het volgende. Onhandelbare en zware constructies brengen risico's met zich mee tijdens het plaatsen en verwijderen. Dichte kasten sluiten vocht juist op en slappe zeilen zonder inwendige draagconstructie hangen op de uitstekende delen van een object waardoor algengroei ter plekke kan ontstaan. Het gebruik van bossen stro en rietmatten bij de vervaardiging van beschermende constructies is voor stenen beelden af te raden. Enigszins vochtig stro kan namelijk al een verkleuring in de steen veroorzaken die soms vrij ver in de steen doordringt. De beste oplossing is een eenvoudig frame van RVS-buizen (*vergelijkbaar met een tentframe, zie tekening*) met daarover een hoos van ongekleurd (licht) zeildoek. Gebruik geen gekleurd (donker) zeildoek omdat hierdoor, ook in de winter, de temperatuur in de tent door de zon kan oplopen en nodeloos fluctueren. Controleer of er voldoende ruimte is tussen het object en het frame met de hoos. De hoos kan aan de onderzijde, iets boven de grond, aan de staanders worden bevestigd. Gebruik eventueel scheerlijnen om te voorkomen dat de tent plat of wegwaait. Laat de onderkant iets open zodat de wind er onderdoor kan waaien. Hierdoor kan het object drogen.

In de zomer kunnen de losse stangen en hoezen gemakkelijk worden opgeborgen en nemen ze niet veel ruimte in beslag.

Bladeren, algen en mos

Verwijder bladeren en afgestorven planten regelmatig van het object. Deze resten kunnen aan stenen beelden een bruinzwarte verkleuring geven die vaak diep in de steen doordringt. In dit geval is reinigen niet meer goed mogelijk zonder schade aan te richten.

Een dunne algenlaag is niet direct een probleem. Een algenlaag kan echter zo dik worden dat er vocht in wordt vastgehouden en mos ontstaat. Dit is wel een probleem omdat vocht het risico op vorstschade verhoogt. Mos heeft bovendien minuscule draadworteltjes die zich in de poriestructuur van het beeld vastzetten. Deze worteltjes zijn niet uit de steen te verwijderen.

Babyshampoo

Vanaf de lente tot in de vroege herfst kunnen stenen en metalen beelden worden gewassen. Buiten deze periode is dit af te raden omdat er dan onvoldoende tijd is om het materiaal te laten drogen voordat nachtvorst intreedt. Bevochtig het gehele beeld en spoel aanhangend vuil zoveel mogelijk er af. Gebruik voor het afborstelen een sopje van schoon

water met een flinke scheut non-ionogene zeep, bijvoorbeeld babyshampoo. Het neutrale karakter van deze zeep veroorzaakt geen reactie met het materiaal en laat geen ongewenste resten na. Laat bij hardnekkig vuil de zeep even inweken. Neem het object na het afborstelen altijd met ruim water af. Zorg dat het object niet te nat wordt en dat er geen water in bijvoorbeeld potten of vazen blijft staan. Het gebruik van een algendodend middel kan voor zowel metalen als stenen beelden zinvol zijn. Het moet gaan om een organische verbinding: quaternaire ammoniumchloride, vaak ook als quaternaire verbinding aangeduid. Dit middel is verkrijgbaar in de meeste tuinwinkels. Op de verpakking staat de werkzame stof aangegeven. Gebruik het volgens de aanwijzingen op de verpakking.

Verkleuring

De meeste steensoorten verkleuren na verloop van tijd. De zandsteensoorten – zoals Bentheimer – verkleuren naar grijszwart. Dit is een natuurlijke verkleuring, die niet moet worden verward met vervuiling.

Bijenwas

Een goed beschermingsmiddel voor stenen en metalen objecten is bijenwas. Breng deze aan in het voorjaar na een lichte reinigingsbeurt. Gebruik op steenachtige materialen een bijenwasemulsie. Deze dringt alleen in het top laagje van het object; de ingreep is onzichtbaar. Gebruik voor metalen objecten bijenwas in een oplosmiddel. Breng de was dun en egaal aan en poets de laag zonodig uit met een zachte borstel. Deze natuurlijke was beïnvloedt de droogsnelheid van het beeld nauwelijks, terwijl een korte hevige bui wordt tegengehouden. Herhaal de behandeling (in ieder geval aan de zonkant) jaarlijks omdat bijenwas in de natuur wordt afgebroken. Dit is een groot voordeel omdat hierdoor bij herhaalde applicatie geen dikke laag wordt opgebouwd. Gebruik om deze reden het natuurlijke preparaat en geen duurzame wassoort zoals bijvoorbeeld in huishoudwassen en auto-poetsmiddelen is verwerkt.

Schadelijke middelen

Pas op met het gebruik van beschermingsmiddelen die bedoeld zijn voor het tegengaan van algengroei op steen, terracotta en buitenmuren. Het zijn vrijwel allemaal waterafstotende preparaten op basis van siliconenverbindingen. Deze dunne, kleurloze preparaten dringen iets in de steen en zorgen ervoor dat het object minder water opneemt. Hierdoor is de algengroei minder en

hangt vuil minder aan. Dit lijkt prachtig, maar werkt voor beelden vaak averechts. Alle beelden van steenachtige materialen hebben in de loop der tijd al vocht opgezogen. Door een behandeling met een ‘beschermingsmiddel’ kan het al aanwezige vocht veel minder gemakkelijk verdampen. Het beeld blijft hierdoor langer vochtig waardoor het in de winter kapot kan vriezen. In de brochures van beschermingsmiddelen wordt gesproken over dampdoorlatendheid. Hiermee wordt de suggestie gewekt dat het beeld goed kan drogen. Helaas is dit vaak niet het geval.

Reiniging door restaurator

Een veilige methode voor het schoonmaken van stenen beelden is reinigen met stoom. Deze methode dient door een restaurator toegepast te worden. Reinigen met complexonpasta is een zeer milde methode om aanhangende zwarte korsten van kalkstenen beelden op te lossen. Deze methode dient eveneens door een restaurator toegepast te worden. Een restaurator kan voor het specifieke probleem de juiste methode kiezen.

Schade herstellen

Er geldt geen algemeen advies voor het handelen bij schade. Voor het herstel van schade aan beelden is het raadplegen van een deskundige aan te raden. Roest bijvoorbeeld is een voorbode van schade. Snel ingrijpen door een deskundige is nodig om vervolgschade te voorkomen.

Onderzoek

Op dit moment doet het ICN in samenwerking met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en restauratoren onderzoek naar het behoud en beheer van objecten in de buitenlucht. Naar verwachting zal in 2002 een publicatie over dit onderzoek verschijnen, uitgegeven door het cultuurfonds van de Bank van Nederlandse Gemeenten.

Meer weten?

Voor nadere informatie over de onderwerpen in dit informatieblad, zoals productinformatie, kunt u contact opnemen met Rob Crèvecoeur, wetenschappelijk medewerker bij het ICN, t 020 305 46 17, f 020 305 46 33 of e rob.crevecoeur@icn.nl

Exemplaren van dit informatieblad kunnen besteld worden bij het secretariaat van de afdeling Cultuurbeheer & Passieve conservering, t 020 305 46 18. e rena.te.van.leijen@icn.nl

Adressen restauratoren

- Stichting Restauratoren Register
t 020 305 46 89 (alleen op maandag)
www.restaurator.nl
- VeRes (belangenvereniging restauratoren Nederland)
Van Hallstraat 294,
1051 NM Amsterdam
Postbus 11503, 1001 GM Amsterdam
t 020 670 33 28

Literatuur

- *Algen, korstmossen en mossen op monumenten*, RDMZ info Restauratie en beheer nr. 16, september 1999.
- *Het reinigen van gevels*, RDMZ info Restauratie en beheer nr. 17, november 1999.
- *Gracieuus verouderen; reinigen van monumenten*, aflevering 4 van het *Praktijkboek Instandhouding Monumenten*, RDMZ i.s.m. Sdu Uitgevers, december 1999.

Deze publicaties kunnen besteld worden bij de afdeling Voorlichting van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg (RDMZ), t 030 698 34 56.